پێشمەرجی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی ... جەمال کۆشش

ڕوخاندنی دەسەڵاتدارێتی حکومەتی هەرێمی کوردستانە

خەڵکی ناوەڕاست وخوارووی عێراق، ماوەی ٦ مانگ زیاترە بە تێکوپێکدانی حکومەتێکی گەندەڵ ومشەخۆری ئیسلامی وتائیفی ونەتەوەیی ڕاپەڕیون. شۆڕشیان لەدژی تەواوی پرۆژەو پرۆسەی پێکهاتەی سیاسی دەسەڵاتدارانی ئیستای عێراق بەرپاکردووە. هەموو ئەو حزب ولایەن وکەسایەتیانەی لەماوەی ئەم ١٧ ساڵەدا بەشداربوون لە دزی وراوەووتی، گەندەڵی، سەرکوت، فلمیان سوتاوەو شانسی سیاسیان کۆتایی هاتووە. ئەمە عەزمی ئامانجی ڕاپەرینە شکۆدارەکەی ئەمڕۆی عێراقە.

لەکوردستانیش ، زەمینەی ئەم ڕاپەڕینە بەتەواوی لەباروئامادەیە. ئەو هەموو دزی وتاڵانی یە، نایەکسانی وچەوسانەوەیە هەیە، سەرکوت وبێمافیە، شەڕ وهەژاری وبێکاریی یە ، زیندانی وتیرۆروڕفاندنە. لە کۆی کێشەکانی هاوڵاتیانی کوردستان ،حکومەتی هەرێم ولایەنە بەشداربووەکانی بەرپرسیارن. ئێستا لەزۆرلاوە داوای دەستکێشانەوەی حکومەت دەکەن، هەرەس وشکست وکۆتایی حکومەت بەچەی لەلایەن خەڵک ومیدیاوە ڕادەگەیەنرێت.

خەڵکی کوردستان ، بەتایبەت کرێکاران ودەستفرۆشان وبێکاران و مامۆستایان وموچە خۆران وژنان ودەرچوانی پەیمانگا وزانکۆکان، بە بەردەوامی خۆپیشاندان وناڕەزایەتی جەماوەری فراوانیان لە دژی دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان یان بەرپاکردووە. ئەم دەسەڵاتە بە جێبەجێکردنی هیچ ئاڵوگۆڕێک ئامادە نەبووە وئامادەی لانی کەمی چاکسازییەکی درۆینەش نەبووە.

خۆپیشاندانە جەماوەرییەکانی ناوەڕاستی نەوەدەکان لەدژی هەژاری وبێکاری وڕاوەووتی مافیا چەکدارەکانیان بۆ دزینی سامانی کوردستان، کوژراو وبرینداری لێکەوتەوە. پاشان شەڕی نیوخۆیی هەموو حزبەکان بە نەتەوەیی وئیسلامیەکانەوە لە نیوەی دووەمی نەوەدەکان دا، کوردستانی کێشایە نێو کوشتاروسەرگەردانی وڕەشترین دەورانی کۆنەپەرستی یەوە. لەو ساڵەی خراپترین بودجە هەبوو(١٩٩٧)، زۆرترین ژمارەی مزگەوت، زۆرترین ساڵۆن تەقاندنەوە، تاوان وکوشت ودزین وڕوتاندنەوە پەرەیان سەند. ساڵەی دواتر تاوانکاری خۆتەقاندنەوەکانیشی لە نێو مەڵبەندەکان وناوچەکاندا هاتە سەر،

هاوکات تیرۆری سیاسی و خنکاندنی دەنگی بەخانەو لانەکان وداسەپاندنی تاریکترین خنکانی هەناسەی ئازادییەکان. لەماوەی ئەم ٣٠ ساڵەدا هەمیشە خەڵک ناڕەزایەتی فراوانیان بەرەخستووە. شێوە ڕاپەڕینەکەی ساڵانی ٢٠٠٥ -٢٠٠٦ تا سوتاندنی بنکەو بارەگای حزبەکان وهەڵاتنی بەرپرسەکان تەشەنەی سەند(لە دەربەندیخان وکەلاروزاخۆوسەمەل). خۆپیشاندانەکانی ساڵانی ٢٠٠٠ تا گەیشت بەخۆپیشاندانی دووی مانگەی شوباتی ٢٠١١، کەدەیان کەس تیا یا گیانیان بەخت کرد، هیچ چاکسازییەک و ئاڵوگۆڕێکی سیاسی وئابووری وکۆمەڵایەتی بەدینەهات. ئەم حزبانە بە داسەپاندنی دەسەڵاتیان سەیان لە تیرۆر، ڕفاندن وئەشکەنجە وسەرکوت نەکردۆتەوە وبەپلان ونەخشەی تیرۆریستی پاکتاوی نەیاران وجەگرەوەکانیان داڕشتووە. نامەیی وناڕەزایەتی خەڵک لە فۆرمی بایکۆتێکی سایسی -کۆمەڵایەتیدا لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠١٨ دەدا خۆی دەرخست.

بەپێی ئامارەکانیش بەبەردەوامی رێژەی بێکاری هەڵکشاوە(٢٠١٣ نزیکەی ٧٪ ، ٢٠١٨ دەگاتە ١٣.٥٪ کە بەدەنیاییەوە زۆر بەرزترە، بەهەمان شێوە هەزاری وهێڵی خوار هەژاری کەتا ئەوەی بەموچەی ٥٠٠ هەزار دینار بۆ خیزانێکی ٥ کەسی دیاریکراوە، زیاد لە ٢٠سەدا دانیشتوان دەگرێتەوە)

شاردنەوەی گرێ بەستە نەوتیەکان وداهاتەکانیان ودزینی نەوت لەڕیگای جەراجەری تەنکەر وکۆنترۆڵکردنی لەلایەن باندەکانی نەو حزبەکانەوە، ڕادەستنەکردنی نەوت بە دەسەڵاتی بەغدا، ئەو فەرهودو تاڵانیەی حزبەکان دەیکەن لە بازرگانی وخاڵە گومگرگیەکان، داهاتیان زۆر زیاترە لەدابینکردنی مووچەی هاوڵاتیان. ئەو ڕاپۆرتانەی هەر بەتازەیی لەم ماوەیەدا بڵاوکرانەوە لەمیدیا وڕۆژنامەکاندا بەحساب وژمارە گەواهی دەدەن.هاوڵاتیانی کوردستان بارمتەی ئەم دوو حکوومەتە کۆنەپەرستەن(حکومەتی هەریم-حکومەتی عێراق).

ئەگەر موچەخۆرانی هەرێم بەپێی بەغداش دابنێین ٦٨٠هەزار کەس، (لای هەرێم ملیۆنێک دووسەو چل هەزار کەس)، وەک لە نویترین ڕاپۆرتی سەردەمی کۆرۆناشدا هاتووە، سەدا ٢٥ خەڵک لەسەرقووتی ڕۆژانە دەژییەت (کاری دەستفرۆشی وحەمالی کە دەکاتە ملیۆن ونیوێک. کەواتە نزیکەی نیوەی دانیشتوانی کوردستان گیرۆدی هەژاری و بێکاری وگرانین. ئیدی لەوە ئاسانە تێبگەین کە هەی دادی خەڵک لەهەموو کوچەو کۆڵانێک بەرز بێتەوە، خەڵک نان بەس نانی نیە، خەڵک مناڵی هەراج بکات. ئەمە ئیدی چ شەکەکە.

بەڵام زۆر گرنگە، جارێتر هەمان ڕێگای پێشوو لە خۆپیشاندان وناڕەزایەتیەکانی ساڵانی پێشوودا نەگرینە بەر. حزبە ئیسلامیەکانی

کوردستان بەتایبەت (کۆمەڵ ویەکگتوو)، گوێی خۆیان قوتکردۆتەوە بۆ فیکەی سەرۆکەکانی خێلی بارزان تا لەم گەڕەی سازدانەوەی حکومەتی هەرێمدا، ئەوانیش لەسەرووی مەجلیسدا جێگایەکیان بەرکەوێت. ئەو فەرمایشت وگللەیانەی(ئەمیروپەرلەمانتارودکتۆرە) پیاوە فرە ژنەکانیان لە بودجە ومافەکانی خەڵک دەیکەن، یەک فلس بایەخیان نیە، چونکە کۆنەپەرست وهاوبەشی دزو هاوپرۆژەی هەردوو حکومەتەکەن.

بزوتنەوەی گۆڕان،کە بەشێکی زۆر ل□ه□ق□انی کۆنیان، تیمەکەی نێو حکومەت بەکابی پارتی دەزانن، ئەوانەی ئێستای گردەکەش، بە چاویلکە شەمسیەکانیانەوە، کەتازەیی پرۆژە چاکسازییەکەیان بۆ بوژانەوەی ئابووری ودابینکردنی موچە داوەتە پەرلەمانی کوردستان، یەک دانە بەند نا ، یەک دانە خاڵیش لەسەر یاسای چاکسازی کۆمەڵایەتی وموچەی پەرلەمانتارووەزیرو پلەبەرزو بندیوارەکانی تیا نیە(یانی تەنها ئەوانە کە بەشیان تیا نیە و ئەوانەی کە هێشتا خۆیان نەگایەندووە دەگرێتەوە وئەوانەی تر پێویستی بەهیچ چاکسازییەک نیەو بە فلتەری ئەواندا تێپەڕیوە).

شتێکی تازە نیە یەکێتی وپارتی ، دوو کۆمپانیان بازرگانی سیاسەت وئابوورین ، هەموو (کێشەو پەیوەندی وستراتیژییەتی)نێوانیشیان ئەم مۆرکەی هەیەو هیچ پەیوەندییەکی بە ژیان وگوزەرانی خەڵکی کوردستانەوە نیە. لەنائارامترین دۆخی گشتی دا(سەردەمی نەخۆشی کۆرۆنا)، پەشێوی وکێبرکێی ناپەرپرسیارانەو نامۆڕالیانە وڕفاندن وتۆقاندنی یەکتری، درێژە پێدەدەن. دەبنە بەشێک لە شەڕوکێشمەکێشە ناوچەییەکان وکوردستان بۆ نێو ئەگەری دووبارەبونەوەی هەڵەبجەیەکی ترەوە. ڕاپێچ دەکەن. لەپایزی ٢٠١٩ ەوە پارتی بە چڕی کار لەسەروەدەرنانی پەکەکە ولەلاوازکردنی پەکەکە دەکات وە ئەم ئۆپەراسێۆنە ڕاستەوخۆ نێچیرقان(پیاوە دبلۆماسیەکە)، سەرپەرشتی دەکات. یەکێتی تا ڕادەی ڕادەستکردنەوەی زیندانی هەڵاتوی ئۆپۆزسیۆنی ئێرانی ئامادەیە، خۆی لەریزی تاوانکاری ئێراندا جێگا بکاتەوە.

نەوەیەکی نوێ پێدەنێتە نێو مێژووی کوردستانەوە، کە بەتوندی ئاسۆ وچاوەڕوانیەکانی وپۆتانسیالە شۆڕشگێرانەکانی ، ناکۆکە بە سەرجەم پێکهاتە سیاسی وئابووری وکۆمەڵایەتیەکانی حکومەتی هەرێم. باشترین فورسەت بۆ لەکۆڵکردنەوەی ئەم بارە وشکاندنی قاڵبی حکومەتە تەقلیدیە کۆنەپەرستەکانی رۆژەهەڵاتی ناوەراست، پەیوەست بوونی راپەڕینی ئەم نەوەیە بە ڕاپەڕینی عیراقەوە. خەلکی عێراق وبەتایبەت گەنجان ولاوانی عیراق داوای گۆڕێنی سیستەمی سیاسی دەکەن، داوای دابینکردنی ژیان ویەکسانی وکاردەکەن. خەڵکی عێراق وکوردستان پێکەوە هاوخەباتی وهاوئامانجی خۆیان پەیوەست بکەنەوە

لەگەڵ یەکدا وبەرەیەکی هاوبەش بۆ ڕوخاندنی تەواوی دەسەڵاتی بورژوازی لە عێراق وکوردستاندا پشت بدەنە یەکتر. هێزە ئازادیخوازو چەپ و سوشیالیست وکۆمۆنیستەکان لەم نێوەدا، هیج کات بەئەندازەی ئێستا ئەم هاوخەباتی ویەکیتی یە چینایەتی یە پێویست نەبووە.

سەرەتای ئایاری ٢٠٢٠